

פגישה מחדש עם באר-טוביה

השוק לפרות חלב בארץ היה אז מוגבל מאוד וחלק ניכר מהמתיישבים נאלץ לכוון את העדרים בפרות שהובאו מהולנד. שהסחגלות הנוחה באיזור זה הפתיעה רבים מאתנו. היתה לי האפשרות לעקוב מקרוב אחר התפתחות העדר והתרשמותי יפה מהתקדמותו הנורמאלית. לא בלבד שהושלמה ברוב המשקים יחידת העדר בהיקף הרצוי תוך תקופה קצרה יחסית, אלא שבוקרי באר-טוביה אף הצליחו להופיע מוקדם למדי כספקי פרות, עגלות ואף מספר פרים ליישובים אחרים.

בביקורי הפעם — מה מצאתי? חקלאי באר-טוביה, רובם ככולם, מבססים כיום את קיומם על ענף הבקר בלבד; בענפי הלול והירקות עוסקים רק בודדים והנך תמה לתופעה של קניית ירקות וביצים בצרכניה לצרכי המשפחה ע"י רבים שנתפרסמו בעבר כייצרני מיצרכים אלה. אצטמצם איפוא בסיקור ענף הבקר לפי החומר שהומצא לי ע"י הח' זולר ועל יסוד התרשמותי ממראה עיניים ומשיחות. הטבלאות שיובאו להלן הן כולן משנת תשכ"ב. אין כל ספק שמאז ועד היום כבר חלו שינויים מסויימים, כי הרי תקופתנו היא תקופת הסילון ולצער רי גם ענף הבקר שריו בארצנו בשנים האחרונות בקדחת של שינויים, תיכנונים ותנודות בקצב סילוני. על כל פנים, מן הראוי הוא להתעכב על המצב אף באיחור מה, כדי להכיר את מהותו וכן להרהר על הטוב והרע שבו ולנחש, או להביע משאלה, על דרכו וסיכויו לעתיד לבוא.

העדר בתשכ"ב

הנני מביא להלן טבלאות אחדות שישמשו אסמכתא לניתוח אילו עובדות ולמתן פירוש להן.

לעתים קרובות מתעורר הרצון לבקר שוב ביישובים שהיכרתים בראשית צעדיהם ולהתרשם מהשינויים שחלו בהם במרוצת השנים. נעניתי איפוא בשמחה להזמנתו של הח' מרטין לוי לבקר בבאר-טוביה ועשיתי שמה ימים אחדים. נזדמן לי לשוחח עם חברים שונים, להסתכל במשקיהם ובעדריהם, והח' יוסף זולר, מרכז הענף במקום זה עשרות שנים, הואיל לציידני בחומר מגוון ומפורט שהקל עלי את ההתמצאות במצבו של הענף כיום.

עבר והווה

זכורה עמי „באר-טוביה החדשה" מראשית ימיה; אם אין זכרוני מטעני, הרי לגביה עובדה לראשונה תכנית מפורטת של התיישבות, המתבססת על העיקרונות של משק מעורב בשלחין. ענף בקר החלב הועמד לפי תכנית זו על יחידת עדר בת שתי פרות והשגר המתלווה אליהן. כבר בביקורי הראשונים כמדריך העליתי את פקפקי בכל הנוגע ליעילות הענף בהיקף כה מצומצם ועוררתי את החברים לחתור בכל ההקדם לכינון יחידת עדר בת 5 פרות שתמנה, יחד עם השגר לגיליו השונים, כ-10 ראשים. לגבי התנובה של הפרות — הסתפקנו אז ב-4000 ק"ג; עיקר אספקתה של הפרה — מתור צרת המשק ומנת המזון המרוכז, קנויה מהחוץ, תנוע סביב 1000—1200 ק"ג לשנה. כאמור, ענף הבקר נקבע אז בתכנית המשקית רק כאחד הענפים והוקצה מקום נכבד גם לענפי הירקות, לגינת הבית ולפלחה בשטחי הבעל המצומצמים שנותרו. בד בבד עם פיתוח ענף החלב וגידול המספוא פותחו בהצלחה גם ענפי הלול והירקות, וזוהר עמנו המעמד המיוחד שרכשה לעצמה באר-טוביה בגידול המלפפונים בעונה המיוחדת לה.

טבלה 1. הרכב העדר בתשכ"א ובתשכ"ב

שנת מס' טבלה	פרות	עגלות הרות	עגלות מכל הגילים	עגלים	פרים	ט"ה ראש	ממוצע שנתי				ט"ה עדרים
							פרות	עגלות הרות	עגלות	עגלים	פרים
תשכ"א	843	298	498	1064	6	2709	773	247	478	947	8
תשכ"ב	881	296	530	1329	7	3043	899	274	548	1128	7

האחרונות גם גיוון במהות הענף: ישנם חברים שמוותרים לחלוטין על ייצור חלב ומתמסרים באופן מיוחד לענף עגלי המרבק; אחד מבין אלה החזיק בתשכ"ב בעדר עגלים שמנה 36 ראש, ואף לא פרה אחת לצרכי הספקת חלב לבני המשפחה או להנקת העגלים בגיל הרך.

מהטבלאות הנ"ל למדים גם על היקף ענף עגלי-המרבק, בכללותו ובחלוקתו לפי המשקים. מאליד מובן שלא כל העגלים שגודלו בתשכ"ב הם צאצאי הפרות שבמקום; רכישת העגלים מהחוץ הגיעה במושב זה לממדים ניכרים למדי. כך, למשל, העליתי שבתשכ"ב נקנו מהחוץ 739 עגלים שמחירם הכולל הסתכם בלמעלה מ-297 אלף ל"י (מחיר ממוצע של 400 ל"י לעגל). כששאלתי על כדאיות עיסקות אלה, בהתחשב בהוצאה הגדולה במומנים ברכישת העגל וההוצאה לאספקה, שרובה ככולה קנויה מהחוץ, נעניתי ע"י רוב הנשאלים שאמנם גם בתנאים אלה זוכים עדיין בשכר-טיפול הוגן, כשמחירי הבשר החי עומדים על הרמה של היימים האלה. אולם נמצאו גם כאלה שהביעו ספק קות לגבי הריווחיות מעגלים קנויים מהחוץ משום שלדעתם הביאו עמם אלה להחמרת התחרות וללהתרבות מקרי תמותה אף בשגר שגודל במשק. מחמת הידבקות במחלות שונות. על היקף ענף עגלי המרבק מעיד המספר הנכבד — 1128 ראש החזקו בממוצע שנתי בתשכ"ב!

כדי לעמוד על התנועה בעדר באר-טוביה בתשכ"ב מובאות להלן שתי טבלאות נוספות. הוצאת פרות לשוק הבשר היתה ניכרת למדי — 207 ראש; לעומת זה פחת שיעור התמותה בעדר הפרות — 7 ראשים בס"ה. בין הפרות שנמכרו לבשר נכללו גם 38 ראש שחוסלו מטעמי בריאות לקויה ושולמו עבורן דמי בייטוח; נפסדו איפוא בס"ה 214 פרות בעקב מכי-

טבלה 2. חלוקת העדר במשקים בסוף

שנת תשכ"ב

פרות ועגלות	מס' משקים	עגלים	מס' משקים
בלי בקר	9	בלי עגלים	6
1—10	6	1—5	9
11—15	11	6—10	16
16—20	30	11—15	24
21—25	23	16—20	20
מעל 25	13	21—25	10
		מעל 25	7

גודל העדרים במשקים נע בין 6 ל-72 ראשים. מטבלאות 1 ו-2 אנו למדים על גודל העדר וחלוקתו במשקים השונים. ההפתעה הראשונה — גודל העדר: למעלה מ-3000 ראש! טבלה 2 מספרת לנו על התנודה בגודל יחידת העדר במשקים השונים. ב-9 משקים לא הוחזקו פרות ועגלות כלל; זוהי תופעה שכיחה מהשנים האחרונות. במושבים ותיקים בעיקר, הסיבות לנטישת ענף זה במשקים מסויימים — רבות הן ואחת העיקריות — אולת היד של המתיישב המזדקן לשאת בעול זה וחסר ממשיכים מקרב בני המשפחה. יש להתנחם בעובדה שמספר המשקים ללא ענף הבקר באר-טוביה הינו בדרך כלל קטן, בהשוואה למושבים ותיקים באזורי הארץ האחרים.

על התרחבות יחידת העדר המשפחתית ברוב משקי המושב מעידים הנתונים שבטלה 2; מתוך 83 משקים שהחזיקו פרות ועגלות נמצאו 66 שגודל עדרם נע בין 16 ל-25 ראש (חוץ מעגלים). ברוב המשקים מוחזקות 10-12 פרות; ישנם כאלה המחזיקים ב-15-16 ראש ויחידים מנסים כבר להעפיל לעדר פרות של 20 ראש. מלבד התנודה בגודל יחידת העדר מופיע בשנים

טבלה 3. התנועה בעדר באר-טוביה בתשכ"א ובתשכ"ב

השנה	יצאו פרות			יצאו עגלות			יצאו עגלים		
	לחלב	לבשר	מתו	לגידול	לבשר	מתו	מוגמרים	נפסלו	מתו
תשכ"א	47	182	—	18	41	41	826	13	111
תשכ"ב	81	207	7	44	48	64	847	18	123

ררים בחוץ לארץ יוצא שההפרש הנ"ל הוא נוח מאוד לגבי בוקרי הארץ כי ברוב הארצות, המ- קיימות משק חלב אינטנסיבי, מביאה פרת חלב היוצאת לשוק הבשר תמורה שאך בקושי מגיעה למחצית המחיר של פרת חלב. כאן בארץ ידענו בעבר גם פער גדול מזה; לפני מלחמת העולם השניה היה מחירה של פרת חלב בשוק הבשר כ-¼ ממחירה כפרת חלב. יתכן שעקב התנאים המיוחדים האלה בשוק הבשר בארץ מתפתים רבים מבין הבוקרים ל"חסל" בקלות גם פרות שאפשר היה לקיימן משך שנים נוספות כפרות חלב ראנטאביליות, אילו ניתן להן טיפול מת- אים.

תוך עיון בטבלה 3 מתעוררת דאגה רבה לתמותה הרבה בשגר באותה שנה — 64 עגלות 123 עגלים! אמנם קיים ביטוח פנימי, המעניק פיצוי כמעט מלא למשק הנפגע, אבל אין להשי- לים בשום פנים עם עצם ההפסד המוחלט של רכוש חי זה והיציאה לטמיון של האספקה שנית- נה לבהמות אלה מהלידה עד למותן. אמנם אין למנוע כליל את מקרי התמותה בשגר הרך, אבל אפשר ואפשר לצמצם במידה רבה. זכורים

טבלה 4. פירוט התנועה בעדר בתשכ"ב

קניה	מכירה	
	משקל נטו ק"ג	פרטים
פרות 19	—	81 פרות לחלב
עגלות 21	91967	176 פרות לבשר
עגלים 739	—	38 פרות ע"י ביטוח
	14980	41 עגלות לבשר
	—	44 עגלות לגידול
	—	71 עגלות בפיצויים
	402090	847 עגלים

רה לבשר ותמותה. באותה שנה נמכרו 81 פרה לגידול ולחליבה ובכך יש לראות התקדמות לעומת שנת תשכ"א. המחיר הממוצע שנתקבל בעד פרה שנמכרה לחליבה עמד על 1550 ל"י ולעומת זה הכניסה הפרה שנמכרה לבשר 1088 ל"י, (2.08 עבור קילו אחד משקל חי). המשקל החי הממוצע של פרה שנמכרה לבשר עמד על 522 ק"ג. היוצא מזה שההפרש בין מחיר פרה לבשר לבין זה של פרה לחלב עמד בתשכ"ב על 462 ל"י. בהשוואה לחנאים השו-

ריכוז העגלים ביום המשלוח

ועגלות ב־2000 הזרעות; התעברו 1244; יוצא שלכל הפראה נדרשו בממוצע 1.6 הזרעה. שי־עור ההזרעות האפקטיביות הגיע באותה שנה ל־62.2%, וזוהי השתפרות ניכרת לעומת השנים תש"ך ותשכ"א. בהן שיעורים אלה עמדו על 46% ו־54%. נמסר לי שבעבר היו קשיים בהתייחסות עברות מחמת אילוח בוויבריוזיס, ורק לאחר התגברות על תקלה זו הסתמנה ההטבה בתוצאות ההזרעה.

אין בדו"ח של ועדת הבקר פרטים על המחלות שפגעו בעדר, אולם צוינו באופן כללי אלה "שפגעו במיוחד", ולפי דרגת חומרתן, הן: (1) מחלות עטינים; (2) מחלות קיבה ודלקת הריאות בבני־בקר; (3) המלסות קשות. יש מקום לסברה שגם בבאר־טוביה הושפע כבר מצב הבריאות בעדר מהמימשק המודרני שבענף. מחלות העטין, שנתרבו והחמירו, הן, כנראה, תוצאה ישירה של המעבר מחליבת ידיים לחליבה במכונות, שאין מוכנים לוותר עליה אף בעדר הקטן ביותר. יש להניח שהטיפול במכונות ועצם ביצוע החליבה אינם זוכים בתשומת לב מספיקה ובידיע ברמה נאותה, וזהו מקור הצרה. המחלות בבני־בקר רכים ושיעור התמותה הגבוה מעידים על הזנחות בטיפול, שרמתו בעבר הניחה מאד את הדעת, ביחוד במשקים המשפחתיים. כאשר לריבוי של מקרי לידה קשים, הרי מותר להעלות את הסברה שגם זו צרה מודרנית, הנובעת מפיתום מופרז של פרות ומבכירות בתקופת ההכנה, לקראת ההמלטה. היה רצוי שהרופאים הווטרינאריים יביעו את דעתם בשאלה זו.

מחלות מגפתיות לא פגעו באופן מיוחד בעדר בתשכ"ב. ההפלה המדבקת והשחפת בוערו לחי

עמנו הימים כשבמשקים רבים, וביחוד במשקים המשפחתיים שבמושבים, קויים ונשאר בחיים כל השגר, חוץ ממקרי תמותה מחמת מגיפות, שלבוקרים לא היתה שליטה עליהן.

מהטבלה הנ"ל הננו למדים עוד שנמכרו גם 41 עגלות מגודלות לבשר במחיר ממוצע של 850 ל"י העגלה. בדו"ח לא הובאו הסיבות למכירות אלה ואפשר לשער שחלק מהן הוצא לשחיטה מחמת אי־התעברות ורובן — ודאי מחמת החשש להגדיל את מחנה "האויב מספר 1" של מדינתנו, כי באותה שנת תשכ"ב קמה הצעקה הגדולה בדבר "עודפים" בפרות ובחלב, שבעבור שנה ומחצה נתגלגלו למצב של מחסור...

ענף העגלים לבשר הוא, כאמור, בעל ממדים רחבים מאד במושב זה. נמכרו בתשכ"ב 847 עגלים שסיפקו למעלה מ־402 טונות משקל חי. כשהמשקל הממוצע של עגל נע סביב 475 ק"ג. התמורה עבור העגלים הסתכמה בלמעלה ממיליון לירה והמחיר הממוצע לקילו חי עמד על 2.70 ל"י. בבאר־טוביה מוציאים השוקה את רוב העגלים בגיל של 16-17 חודש ורבים מביניהם מגיעים למשקל של 500-550 ק"ג. יש לשער שחלק מעגלי המרבק מפגר בגדילה ובהתפתחות מות ויתכן שמוצדק היה לחסלם מוקדם יותר לשם מניעת בזבז במזון ובטיפול. החי זולר מכיר בעובדה זו ולשם תיקון הדבר מתכננים רכישת מאזניים ניידות שאפשר יהיה להסיען לחצרות ולבצע ביקורת הגדילה ותוספת המשקל ע"י שקילה פעם בחודש.

הפוריות והבריאות בעדר

יש לציין בסיפוק את השיפור שחל בהתעברות. במשך שנת תשכ"ב הוזרעו 1369 פרות

התנובה

טבלה 5. תנובת החלב הכללית וחממוצעת בעדר באר־טוביה בשנים תשכ"א, תשכ"ב

השנה	ממוצע לפרה			מספר פרות בביקורת	ייצור כללי ק"ג חלב	חולבות בממוצע	כמות החלב לשוק ק"ג
	חלב ק"ג	שומן ק"ג	שומן %				
תשכ"א	4931	174	3.52	694.3	3,811.663	773	3,516.483
תשכ"ב	4895	172	3.52	783.5	4,405.000	899	4,096.000

מאקסימום. מיכסת השיווק של רוב המשקים נעה בין 40 ל-60 אלף ק"ג. מובן מאליו שהסיבה העיקרית לתנועה זו מותנית בגודל יחידת עדר הפרות. אולם אין להסיח את הדעת גם מהשוני בתנובה הממוצעת לפרה במשקים השונים; כך, למשל, אפשר למצוא משקים בעלי 10 פרות שהאחד מהם שיווק כ-35 אלף ק"ג חלב והאחר — 59 אלפים. תופעות כאלה במושבים אינן מפתיעות באופן מיוחד והן תוצאה של מימשק שונה, הזנה שונה וכמובן גם של טיפול שונה. אך אין לטעות ולתלות את הקולר אך ורק בהבדלים בשימוש במזון מרוכז. מהרשימות שתחת ידי אפשר להיווכח שלא כל המרבה במ' זון מרוכז זכה גם בתנובות ממוצעות גבוהות יותר ובמיכסת שיווק גבוהה יותר מיחידת עדר פרות שהיחה שווה לזו של הממעיט במזון מרוכז.

כדוגמה לשוני ביעילות ייצור וניצול האס' פקה, ובכלל זה ניצול המזון המרוכז, ישמשו שני המשקים הבאים: במשק א' עמדו במוצק שנתי 14 פרות (שהניבו בס"ה 76 אלף ק"ג חלב). 15 עגלות מגילים שונים ו-11.5 עגלי מרבק; במשק ב' עמדו במוצק שנתי 11 פרות (שהניבו בס"ה 58 אלף ק"ג חלב). 12 עגלות מגילים שונים ו-12 עגלי מרבק; אפשרויות ייצור המספוא בשני המשקים היו שוות, והנה משק א' הסתפק בקניית 45 טונות מזון מרוכז לכל העדר ולעומתו משק ב' הוסיף למספוא המשקי 48.5 טונות מזון מרוכז. עובדה זו מד' ברת בעד עצמה ואינה זקוקה לפירושים מיוחדים.

החזנה

לרשותו של כל חבר בבאר-טוביה יש כ-50 דונם אדמת שלחין, בהם הוא יכול לייצר מספוא לסוגיו השונים ככל העולה על דעתו, תוך ניצול חכליתי ביותר של מי ההשקיה המוקצבים לו. בנוסף למספוא מהשטח הנ"ל היה באפשרותו של כל חבר לקבל כ-100 חבילות שחת (2 טונות בערך) משטח בעל שעובד במשותף. אלה היו איפוא המקורות העיקריים למספוא גם

לוטין הודות לפעולתם השיטתית של השירותים הווטרינאריים הממשלתיים. בבדיקת שחפת אחד רונה הגיבו חיובית 31 עגל, ורובם חוסלו כבר. יש להניח שהעגלים הנקנים בחוץ עלולים לשמש מעבירי מחלות, ויתכן שגם מקרי קדחת הקר-צית שהופיעו בבאר טוביה (שלא ידענום בעבר כל עיקר) הוכנסו ע"י עגלים שנקנו באיווררים נגועים.

טבלה 5 מבהירה את המצב בכללותו. בתנובה הממוצעת לפרה חלה ירידה קלה (36 ק"ג), שאין לייחס לה חשיבות כלשהי. אין בוקרי באר-טוביה יכולים להתהדר בתנובה ממוצעת לפרה, הנעה בין 5000 ל-6000 ק"ג, שהיא — תופעה שכיחה בשנים האחרונות ברבים ממשקי ספר העדר, אבל יש לזכור שמדובר כאן בעדר גדול מאוד, המוחזק ומטופל ב-83 משקים אינדיבידואליים וחליבתו ממוצעת פעמיים ביממה בכל המשקים. מובן מאליו שגם בבאר-טוביה מצויים משקים לא מעטים, בהם התנובה הממוצעת נעה סביב 5500 ק"ג ואף למעלה מזה, אלא שיש גם כאלה שהפיקו תנובות ממוצעות שנעו בגבולות 3500—4000 ק"ג ומשום כך התנובה הממוצעת של העדר כולו טרם הגיעה ל-5 האלפים המלאים. אין להסיק שכל המשקים בעלי התנובות הנמוכות היו גם הנחשלים מבחינת הריווחיות, ועל זה עוד ידובר להלן.

משמחת העובדה שעדר באר-טוביה שמר גם בתשכ"ב על מתכונת שומן בחלב, שהינה ברמה כמעט נורמאלית לגבי גזע של הבקר, והיא לא היתה פחותה מזו שבתשכ"א (ראה טבלה 5). אין להניח שבוקרי באר-טוביה זכו בכך משום שהקפידו באופן מיוחד על סלקציה לשם שמירה על רמת שומן גבוהה יותר; נהיה קרובים יותר לאמת כשנסביר זאת בשיטת ההזנה הקיימת עדיין שם, שטרם הפכה אולטרה-מודרנית; הפרות זוכות בתפריט שהוא משופע במספוא גם ואילו מנות המזון המרוכז (על "כופ" תיתור" השונות) טרם הגיעו לשיאים שהתאזרחו בשנים האחרונות ברבים ממשקי החלב בארץ. תנודה רבה מתבלטת בכמויות החלב המשוך וקוט ע"י בעלי העדרים השונים; התחומים הקריצוניים הם — 29 אלף ק"ג מינימום ו-88.5 אלף

מרוכז, הרי יש לשמוח על הישגם של בוקרי באר-טוביה ולהגיד להם בפה מלא שלא יתביישו ב"נחשלותם" מבחינה זו.

התוצאות הנ"ל הן, כאמור, מהעדר המושבי כולו כיחידה אחת, אך ברור לכולנו שההרכב הנ"ל של התפריט לא היה אופייני לגבי כולם, ואין להסיק שכל חברי המושב נקטו בשיטה אחת ויחידה בכל הנוגע לייצור מספוא במשק. ניצולו התכליתי, והיקף השימוש במזונות מרוכזים, כבר הובאה לעיל דוגמה אחת שהצביעה על השוני מבחינות אלה בין שני משקים. אפשר להביא דוגמאות כהנה וכהנה שיאשרו את עובדת הגישות השונות לכלכלת הענף, שהננו רגילים למיין אותן לפי דרגות, "אינטנסיביות" שונות. לפי התרשמותי מביקורי הפעם ומעיון ברשימות השונות, איני יכול לציין שבבאר-טוביה נמצאו כבר בתשכ"ב אילו בוקרים שקיימו בעדריהם הזנה אולטרה-אינטנסיבית, שפירר שה בימינו — איבוס מלא מזון מרוכז לכל סוגי הבהמות בכל שעות היממה, אולם אין להכחיש שקיימות גישות שונות בין חברי המושב לבעיות ההזנה ומכאן גם ההבדלים (לפעמים ניכרים למדי) בניצול אפשרויות ייצור המספוא במשק מחד והזדקקות-יתר למחסן האספקה המרוכזת מאידך. הגישות השונות האלה גוררות אחריהן ממילא שוני גם במימשק הענף בכללותו. כל המעדיף ייצור וניצול מספוא מהמשק מתחייב בהשקעת עבודה רבה יותר ולעומתו — חסיד המזון המרוכז, מטיל על עצמו עול כבד יותר בהוצאה של מזומנים כדי לזכות בהקלה מסוימת במאמץ ייצור המספוא. תוך תקווה שהוא יפוצה יפה על ידי הגדלת הייצור, מי מהשניים זוכה בסופו של דבר בהכנסה הנקייה הגבוהה והבטוחה יותר מהענף, זוהי שאלה שמבחינה תיאורטית אפשר להתווכח עליה ימים ולילות. כיוון שגורמים ותנאים רבים מעורבים בדבר זה גם משתנים מדי פעם, ובארצנו — לעתים קרובות מדי.

אין זה מתפקידי לעורר ויכוח בבעיות אלה, כיוון שהיטלתי על עצמי הפעם למסור רשמים ולסקור עובדות מהנעשה בבאר-טוביה, ובהתאם לכך הריני חייב לספר גם על הראיון שערכתי

וממילא מובן שגודל היכול ואיכותו מהשטח שעמד לרשותו של כל חבר (50 הדונמים) היה תלוי בראש וראשונה בבעלים עצמם, כלומר — בתיכנון הגידולים, עיבודם התקין, איסופם בזמן וניצולם הראציונאלי באיבוס הבהמות. בנוסף למספוא הגס שנוצר במושב נקנו עוד מהחוץ כ-325 טונות קש, 18 טונות שחת ו-250 טונות קליפות דרר. היו חברים שהאביסו חלק מהקש, אולם רובו של הקש שימש כרפד. הגידולים שבשטחי השלחין הם מהמקובלים בארץ. התקנת שחת משטח השלחין היתה מצומצמת ביותר ורבים העדיפו להתקין תחמיץ במיכלים מיוחדים שנבנו ליד הרפתות או הסככות. להתקנת התחמיץ בכל משק מצטרפים 5 חברים לצוות עבוד דה: הקציר והקיצוץ מבוצע ע"י כלי עבודה מהמחסן המשותף ולמילוי המיכל נדרשות כ-6 שעות עבודה של הצוות הנ"ל. המיכלים הם בצורת חפירות מרוצפות (בונקרים) שקרקעיתן היא בגובה ריצפת הרפת. התחמיץ מוגש ומחולק באיבוסים ואין מנסים לעת עתה לקיים "שירות עצמי" של הפרות בצריכת מספוא זה. המזון המרוכז הוא כולו קנוי מהחוץ, כי אין מגדלים גרגרי מספוא כל עיקר.

ניסיתי לערוך מאזן ההזנה לשנת תשכ"ב לעדר כולו, ואלה הן התוצאות שהעליתי: התצרוכת התיאורטית של העדר כולו (גם עגלי המרבק בכלל זה) בתשכ"ב הסתכמה ב-7 מיליון יחידות מזון; המזון המרוכז לסוגיו השונים (בבאר-טוביה מתקנים תערובות מיוחדות לפי רות, לעגלות ולעגלי המרבק), שחולק לחברים, הסתכם ב-3575 טונות, שבערכו המזוני סיפק כ-3.5 מיליון יחידות מזון; יש איפוא מקום לסברא שהמספוא הגס מהייצור המקומי והמעט שנקנה מהחוץ סיפק את 3.5 מיליון היחידות למילוי התצרוכת הנ"ל. לפיכך מתקבל על הדעת שתפריט המזון לעדר כולו הצטרף מ-50% מספוא גס ו-50% מזון מרוכז — וזאת, כשחלקם של עגלי המרבק (1128 בממוצע) בתצרוכת נאמד בלמעלה מ-2 מיליון יחידות מזון, שמספיקים אותן ברגיל בצורת מזון מרוכז. בימינו, כשהולכים ומתרבים בארץ בעלי עדריה המתפארים בתפריטי מזון עם 65%-80% מזון

ההריון הן מצומצמות ביותר. העגלות מקבלות חלב מלא וחלב רזה מאבקה לפי הנורמה המ- קובלת. מנות המזון המרוכז לעגלות מוסדרות כלהלן: עד לגיל של 3 חודשים — לפי תיא- בונן; מגיל זה ועד לגיל של שנה — 2 ק"ג ביום; מגיל שנה ועד לחודשיים לפני ההמלטה מספוא גס מהמשק וקש להשבעה. המספוא מה- משק הוא ברוב ימות השנה מספוא ירוק ועסיסי ורק במקרה שאין אפשרות לספק שתי מנות ירק ביום. אובסים את כל העדר גם בשחת. את העג- לים מגמיעים ב-80 ליטר חלב מלא וב-350 ליטר חלב רזה מאבקה. מנת המזון המרוכז של העג- לים עד לגיל של שנה אינה עולה על 2 ק"ג ביום; מגיל של שנה ומעלה — 4 ק"ג ובשני החודשים האחרונים שלפני המכירה — מגיל 16 חודש ומעלה — 6 ק"ג. בחמשת החודשים הראשונים לחייהם הם מקבלים רק שחת כמס- פוא גס ומגיל זה ואילך הם מקבלים מספוא ירוק ועסיסי כרצונם ומנה אחת קש להשבעה.

גידולי המספוא העיקריים הם: תירס (כ-30 דונם), סלק מספוא, תלתן, כרוב-מספוא, ולפ-ע- מים גם שיבולת שועל, זון או פולים כגידולי- עזר, כשנשקף מחסור באחד הגידולים העיקריים. הח' קרמר מחשיב באופן מיוחד את התירס וא- מד את יכוליו ב-8 טונות לדונם; לעומת זה, יבולי הסלק הם נמוכים בשדהו כיוון שאין לר- שותו די מים להשקיית אביב וכן אין כוחות עבודה מספיקים לשמור על ניקיון השטח, ה- רוע סלק. זה שנים שאין הוא משתמש בדשנים כימיים לגידולי המספוא. חוץ מדישון חנקני לסלק המספוא בשלב הצמיחה האינטנסיבית. הוא מזבל בזבל אורגאני, המיוצר במשקו, בשפע — כ-2.5 קוב לדונם. בתשכ"ב הוא זיבל 30 דונם במנות זבל כנ"ל. אם כי יבולי הסלק הם נמ- כים הרי יש באפשרותו להגיש לבהמותיו מנות מלאות, ולפעמים אף גדושות, כיוון שהוא זורע ושותל שטח גדול בכל שנה (כ-15 דונם!). שחת הוא מקבל, כיתר חברי המושב, מהפלחה המשו- רתפת — כ-100 חבילות. משטח השלחין הוא מתקין לפעמים שחת מעודפי המספוא הירוק. השנה הוא הכין שחת מ-12 דונם שיבולת שועל

אצל הח' נחום קרמר. באחת השיחות שקיימתי ונגענו בשאלת אינטנסיביות או אקסטנסיביות בכלכלת הענף נמסר לי שאוכל ללמוד משהו בשאלות אלה מפי החבר הנ"ל. אמנם יש שר- אים אותו כשריד של שיטה מיושנת, או כ"ותיק" מעליה ב' שאין לו תקנה, אבל בי עורר הדבר ענין מיוחד ובשיחה ובביקור שערכתי בביתו ובמשקו העליתי אילו עובדות ונתונים שיתכן ויעוררו ענין בקוראי רשימתי זו.

היקף העדר: בשנת תשכ"ב עמדו במשקו (בממוצע) 19 פרות, 7.7 עגלות הרות, 10 עג- לות מגילים שונים ו-13.5 עגלי מרבק; בס"ה כ-50 ראש. ביום ביקורי, בקיץ תשכ"ג, נמצאו בעדרו 20 פרה, 5 מבכירות, 13 עגלות ו-22 עגלי מרבק. כמות החלב ששווקה בתשכ"ב הסתכמה ב-68,314 ק"ג ובמוצע לפרה — 3564 ק"ג. כשנר- סיף לתנובה הנ"ל את כמויות החלב שנצרכו במשפחה ולגידול השגר הרי תסתכם התנובה הכוללת בתשכ"ב ב-75 אלף ק"ג בקירוב והתנר- בה הממוצעת לפרה ב-3950. באותה שנה הוא מכר פרה אחת לחלב, 4 פרות לבשר ו-8 עגלי מרבק במשקל ממוצע של 497.3 ק"ג לעגל (ביום המכירה). הח' ק. מחזיק את העגלים בזמן האח- רון עד לגיל של 18-19 חודש ושלושה עגלים שנמכרו בקיץ זה (כחודש לפני ביקורי) שקלו: 623 ק"ג, 614 ק"ג ו-592 ק"ג. בתשכ"ב יצאו את העדר מחמת מחלות — פרה אחת, 3 עגלות ו-5 עגלים ובחיסולם השתתפה קופת הביטוח המקומית. עד לשנת תשכ"ב לא קנה משק זה עגלים מהחוץ, ורק בתשכ"ב נקנו בפעם ראש- רה, ולדבריו בפעם אחרונה, 4 עגלים.

נוהגי החזנה: בתקופת "ההכנה" מקבלות הפרות מספוא גס כשאר הפרות ומנת המזון המרוכז היא 4 ק"ג לכל היותר; מנת המזון המרוכז המאקסימאלית לאחר ההמלטה היא 7 ק"ג ליום. התנובות היומיות הגבוהות נעות סביב 20 ק"ג. גם המבכירות, בשני חודשי הה- ריון האחרונים מקבלות ל"הכנה" כ-4 ק"ג מזון מרוכז. התנובות היומיות של המבכירות לאחר ההמלטה הן 16-20 ליטר. אין הפרות מתייבשות מעצמן אם כי מנות המזון המרוכז, עם התקדמות

יח"מ	התצרוכת התיאוראטית
מגת קיום והכנה ל-19 פרות	34,200
לייצור 75 אלף ק"ג חלב	30,000
ל-17.5 עגלות (ביניהן 7.5 הרות)	28,000
ל-13.5 עגלי מרבק	27,000
ס"ה	119,200

ההזנה למעשה

אספקה קנויה:

תערובת לחלבות	19,450 ק"ג
תערובת לעגלות	14,150 "
תערובת לעגלים	6,550 "
15 טונות קש	3,000
10 טונות קליפות	1,000
ס"ה מאספקה קנויה	44,150

האספקה מהמשק:

100 חבילות שחת מהפלחה	650
המספוא מ-50 דונם שלחין	74,400
ס"ה	119,200

לפי המאזן הזה יוצא ששטח המספוא בן 50 הדונמים סיפק לעדרה של משפחת נחום קרמר כ-75 אלף יחידות מזון. מובן שאין לראות מספר זה כתוצאה של ניסוי מדעי או תצפית מדויקת, כי הרי המספוא לא נשקל, לא נבדק וכן לא נשקל הבהמות כדי להיווכח אם השמינו או רזו, אולם בעריכת מאזן הזנה במשק למעשה אין דרך אחרת אלא זו שנקטתי בה לעיל, והיא מציאותית על כל פנים, כיוון שהנתונים על התנובה ועל האספקה הקנויה הם מדויקים ואומדן התצרוכת נעשה לפי נורמות מתונות למדי. המאזן מהמשק הזה מלמדנו שאפשר לקיים את הענף בריווחיות הוגנת למדי גם בימינו כשחלקה של האספקה הגסה בתפריט הכללי הוא למעלה מ-66% והמספוא המיוצר במשק מספק כ-63% מהתצרוכת, וזאת — כשחלקם של סוגי הבהמות, הניזונים ברגיל ברוב עדרי הארץ בשפע של מזון מרוכז, היה נכבד למדי — 13.5 עגלי מרבק ו-17.5 עגלות (ביניהן 7.5 הרות). אמנם יש להודות שהפרות והעגלות לא גראו מדושי נות ביותר, אבל לדעתו של הח' ק. אין גם צורך

ומ-6 דונם פאנסילאריה. הוא קונה מהחוץ 25 טונות קש, המשמש להאבסה ולריפוד. אין במשק קו מיכל תחמיץ והוא מסתפק בהגשת מספוא ירוק טרי בלבד. טרקטור פרטי אין במשקו ועבודות קשות בשדות המספוא מבוצעות ע"י המכונות המשותפות שבמושב. לקצירת המספוא והובלתו משמשת עגלה רגילה רתומה לפרד. בפרד נוהגים גם לקלטר בגידולי המספוא השרנים.

המבנים — הורחבו, כמובן, בהתאם לגודל העדר; עמדות הפרות מרוצפות, כיוון שאין די קש לריפוד. לעגלי המרבק מבנים מיוחדים, מגודרים לתאים; עד ל-4 חודשים שלפני המכירה הם משוכנים 2-2 בתא ובארבעת החודשים האחרונים מוחזק כל עגל בתא נפרד. הח' ק. שבע-רצון מסידור זה, כי יש באפשרותו לעקוב אחר התפתחותו של כל עגל וכן נמנע קיפוח החלשים יותר בהזנה.

כששאלתי את החבר קרמר כיצד מתייחסים בניו לשיטת מימשק זו, שנראית ודאי בעיניהם כמיושנת, הוא ענה לי במלים אלה: „בעבר, הברנים שלי לא היו שבע-רצון ביותר מהנהלת המשק שלי, אולם משנוכחו שאין המשק שלנו מפגר בהכנסותיו אחרי המשקים האינטנסיביים ביותר שבמושב, הרי השלימו עם שיטה זו". והוא המשיך: „ברצוני לציין, בלי התרברבות, שהנני מסופק אם ישנם בבאר-טוביה בעלי משקים שמשקיעים פחות עמל מאשר אנכי ובני. הנני כיום בגיל שלמעלה מ-70 ועובד כשבע-שמונה שעות ביום; עבודתי אני בחצר בלבד: אביסת העדר, שמירה על נקיון, טיפול בבני-הבקר וכו'. ניקוי רפת הפרות, בה עומדות עכשיו 17 חולבות, נמשך בס"ה כחצי שעה ביום. בימים אלה אנו חולבים, בשתי חליבות ביממה, למעלה מ-250 ליטר ביום; החליבה מבוצעת במכונה".

התרשמותי, איפוא, שה"מודרניזציה" היחידה במשקו של הח' נחום קרמר התבטאה במיכון החליבה, והתעורר בי ענין מיוחד לערוך מאזן ההזנה של עדרו בשנת תשכ"ב, לפי הנתונים שמצאתי ברשימתו המאירה עיניים של הח' זולר, והנה הפרטים:

בי הפכו במרוצת השנים למכון הזרעה גם בש" ביל מושבים שכנים ושירותיו ניתנים ל-3500 ראש. בשעת ביקורי עמדו בביפר 5 פרים יש" ראלים-פריזיים ואחד מגזע השארולאה. דבר מיוחד שמן הראוי לציין הוא — ייצור אספקה (ירק ושחת) בשביל הפרים על ידי צוות העובדים במפעלים הציבוריים משטח של 50 דונם שהוקצו במיוחד למטרה זו.

ביקורת התגובה מקיימים בהתמדה בכל השנים. ריטוס העדרים מבוצע ע"י שירות המ" כונות הציבוריות. פעם ל-10 ימים בתקופה שבין אפריל לנובמבר. את מכירת הבקר ושקילתו מרכז בקביעות הח' זולר; מובן שגם כל הרשי" מות על ביקורת התגובה והמכירות מתנהלות במרוכז על ידו. בכל העבודות הציבוריות האלה של הענף — בביצוע ההזרעה (גם באיזור), בכ" קורת התגובה, בעיבוד המספוא בשביל הפרים וכ" וכ" עסוקים 4½ עובד בממוצע שנתי.

הביטוח הפנימי של הבקר

ביטוח כזה הונהג ברוב המושבים ואספר בקצרה כיצד הוא מופעל בבאר-טוביה. ב"החקר לאית" מבוססות הבהמות במחיר של — 50 ל"י בלבד ולמעשה הוצאות ביטוח אלה נוקפות לחובת העזרה הוואטרינארית. לשם קביעת ערכן של הבהמות לגיליהן השונים, שהינו ברתוקה בהענקת פיצויים, עובדה על ידי ועדה סכימה של השקעה בגידול פרה עד לגיל של 27 חודש (גיל ההמלטה הראשונה). בהשקעה זו לא נכללו שכר עבודה בטיפול, הוצאות לשיכון וגם לא ריבית. אני מניח שבוקרים ביישובים אחרים, ובייחוד במושביים, ימצאו ענין בפרטי הסכימה הזו והנני מעתיקה להלן לפרטיה.

1. הוצאות הגידול עד לגיל של 3 חודשים	
מחיר העגלה בהיוולדה	150.—
150 ק"ג חלב מלא	41.10
30 ק"ג אבקת חלב	30.00
50 ק"ג מזון מרוכז	12.20
עזרה וואטרינארית, רפואות ושונות	9.00
סה"מ מחיר העגלה בגיל 3 ח'	242.30

בכך, משום שיש תמיד אפשרות ושהות להיטיב את מצבה הגופני של הבהמה, אם יש הכרח להוציאה לשוק הבשר. ואשר לעגלי המרבק — הרי גם הם בצעירותם אינם נראים מפוטמים ביותר, אולם עם הוצאתם למכירה, הרי נוכח הוא שאין הם נופלים במשקלם מאלה שעומדים מראשית ימיהם ועד למכירתם על איבוס מלא של מזון מרוכז.

אכן שיכנע אותי הביקור במשקו של הח' נחום קרמר שאת ענף הבקר אפשר לבסס בצורה ראנטבילית, והעיקר להבטיחו בפני זעזועים בלתי צפויים, כשחלק ניכר מהאספקה בא מה" משק עצמו וזה — בניגוד לשיטה הנראית נוחה ביותר בעיני רבים, לקיים את הענף על אספקה, רובה ככולה קנויה, ולבסס את ריווחיותו על שכר הטיפול בבהמות בלבד.

תוצאות ניתוח מאזן ההזנה במשקו של הח' נ. קרמר עוררני לערוך מאזנים כגון אלה בכ" 10 משקים נוספים כדי לוודא מידת הצלחתם בניצול אפשרויות ייצור המספוא מאותם 50 הדונמים שעמדו לרשותם, והינה נוכחתי שהתגובה היתה די גדולה, ואף לא אחד מהם הגיע להישגיו של הח' קרמר. ברובם של המשקים, שאת מאזנם ערכתי, סיפק יבול המשק מ-30 עד 40 אלף יח" דות מזון ורק בשניים הסתכמה אספקת המשק ב-44 אלף יח"מ באחד וב-55 אלף יח"מ בשני, כשהתצרוכת התיאורטית בראשון עמדה על 78 אלף יח"מ ובשני על 100 אלף יח"מ.

ברוב משקי באר-טוביה זקוקה היתה יחידת העדר שקויימה בתשכ"ב ל-70,000 יחידות מזון והריני משוכנע שהיה באפשרותם לספק לפחות את 50 אלף היחידות ממשקם הם, ובדרך זו להעלות בשיעור ניכר את הכנסתם האבסולוטית הנקיה מהענף.

הפעולות הציבוריות בענף

מושב באר-טוביה היה בין הראשונים שהכיר בחשיבות מפעלים משותפים לטובת הענף, והאי" רה לו למושב זה הצלחה מיוחדת במינוי מרכז ששקד במסירות רבה על פיתוחם של מפעלים אלה והפעלתם התקינה. את מכון הפרים המוש-

**סיכום הוצאות השירותים לראש בקר
בשנת תשכ"ב**

פירוט	לפרה	לעגלה	לעגל
ספר העדר	5.75		
הזרעה	12.30		
עזרה וואטרינארית	13.50	13.50	6.50
רפואות	4.25	3.25	1.50
ביטוח ב"חקלאית"	1.25	1.25	—
ביטוח פנימי	14.85	14.85	32.35
ריסוס	3.20	3.20	3.20
ועדת הבקר	3.60	3.60	3.60
סימון וחיסון	2.—	2.—	2.—
ס"ה	60.70	41.65	49.15

מיסי ההתאחדות (1 ל"י) כלולים במחיר ההזרעה.

סיכום

מכל הנאמר לעיל מתקבל הרושם שהיקף ענף הבקר בבאר-טוביה הוא בעל ממדים שלא חלמנו עליהם בעבר, והתוצאה היא שיחידת "המשק המעורב" שתוכננה בעבר הפכה במרוצת השנים ל"יחידת משק מונוקולטורית". אודה על האמת שאין בליבי שמחה רבה על תווזה כה קרי צונית בתכניתה ובמהותה של יחידת המשק החקלאי, ובאופן מיוחד מצערני הדבר שהנני נתקל בתופעה זו ביישוב מושבי. אין לזקוף זאת לגעגועים וכיסופים בעלמא לצורת משק כפרי-איכרי מ"הימים ההם", כי רואה אני במגמה הזו קיצוניות "מסחרית", העלולה לערער מבחינה כלכלית קיומו של המשק מחמת כל רוח מצויה ובלתי מצויה. מעציבה התופעה של זניחת ענפים חקלאיים שסיפקו בעבר מצרכים חיוניים לכלי-כלת המשפחה. בטוחני שגם כיום אפשר היה לקיים לול בממדים מצומצמים, ובאשר לירקות — ודאי שאפשר היה לייצר סוגים מסויימים גם בשביל השוק. ומרובים חששותי שמא תביא עמה ההתרכזות הבלבדית בענף הבקר וההשתוקקות להקלת העול "בכל מחיר" להחלשת ההתעניינות בייצור המספוא ובניצולו היעיל בשטח העומד לרשות כל בעל משק בבאר-טוביה, ואת הריחוק וההצלה יראו באיבוסים גדושים מזון מרוכז. לפי התרשמותי מביקורי זה הייתי מייעץ לחב-

**2. הוצאות הגידול עד לגיל של שנה
ההוצאה לחודש:**

60 ק"ג מזון מרוכז	14.64
600 ק"ג מספוא ירוק	10.80
60 ק"ג שחת	7.20
עזרה וואטרינארית, ביטוח ושונות	3.00
ס"ה	35.64

ס"ה ההוצאה ל-9 חודשים

3. הוצאות גידול מגיל שנה ומעלה (לחודש)

90 ק"ג שחת	10.80
טונה אחת מספוא ירוק	18.00
עזרה וואטרינארית, ביטוח ושונות	3.00
ס"ה	31.80

ס"ה הוצאה ל-15 חודש

90 ק"ג מזון מרוכז להכנה	21.96
הזרעה	12.00
ס"ה	33.96

ס"ה עד לגיל ההמלטה

1.074.26

קביעת ערך הבהמה לגיליה השונים עד להמיר לטה הראשונה משמשת כעין מפתח להענקת הפיצויים לגילאים השונים. הפיצויים מוענקים כדי מלוא ערך הבהמה, בהתאם לסכימה הנ"ל, ורק במקרים של יציאת פרות מחמת מחלות עטינים מקצצים באחוזים מסויימים את גובה המענק, וזה מוצדק בהחלט, בהביאנו בחשבון את הקלת הראש בביצוע החליבה במכונות.

בדו"ח על הביטוח הפנימי הננו מוצאים שמענקי הפיצויים עבור 64 עגלות ו-123 עגלים שמתו הסתכמו ב-46,886 ל"י. יש להצטער על הפסד ממון כה רב, שיש לראותו בסופו של דבר כמעמסה כבדה על הוצאות הייצור בענף בכללותו (פחת בבני-בקר), ואבדן ההכנסה ממספר כה גדול של ראשים שהיתה צפויה מהם בעתיד.

כאמור, מצטיין מושב באר טוביה באירגון השירותים הציבוריים לענף ואני מניח שרבים ימצאו ענין בטבלה הבאה, בה ניתן סיכום מרוכז של ההוצאה לשירותים אלה.

תצוגת הבקר בבאר-טוביה

על אף הקשיים הצפויים הוחלט לקיים את התצוגה, ולאחר סקר קצר נבחרו המוצגים והוכן הקטלוג. כמקום התצוגה נבחר השטח שליד הביפר, וזה — תוך כוונה שהמבקרים יוכלו להסתכל גם בפרים שהולידו את הפרות שבתצוגה.

כ־600 איש ביקרו בתצוגה. באו בוקרים ותיקים וצעירים מכל קצות הארץ, נציגים ממשרד החקלאות, מדריכים, תלמידים מבתי-ספר חקלאיים, איכרים מההתיישבות הצעירה וילדים צעירים, בלונות מורותיהם, מבית הספר המקומי. המציגים ראויים למחמאה על מאמציהם להציג את בהמותיהם כשהן רחוצות יפה, נקיות, "מסופרות" יפה וקשורות לעמדותיהן בראשיות אחידות. הובאו לתצוגה 35 ראש — מבכירות ופרות, כולן בנות הפרים שפעלו באגודת ההורעה בבאר-טוביה. מכיון שרק בבאר-טוביה ובמושב אורות מקיימים ביקורת התנובה, הרי נאלצנו להסתפק בבחירת מוצגים משני מושבים אלה בלבד.

התרשמות מהמוצגים

בנות הפר, "בר 928" התבלטו בתנובות החלב המצוינות שלהן; מבנה הגוף שלהן הוא בינוני. הפר הזה הוא מהגזע הישראלי-פריזי והוכר, לאחר מבחן צאצאים רשמי כמצטיין וראוי לפרס כיון שבנותיו הניבו בתקופתן הראשונה, ב־305 ימי חליבה, 370 ק"ג יותר מאשר הגילאיות בנות זמנן שנולדו לפרים אחרים. 42 מבנותיו הניבו (בממוצע), בשתי חליבות ביממה, 4782 ק"ג חלב ב־300 ימי-חליבה. פר זה זכה ב"פרס בופנשטיין" לשנת תשכ"ג. מוצאו של הפר הוא מעדר משק דן ואביו הוא "קישון 588", שזכה בפרס בופנשטיין בתשי"ז.

בנות "דישון 992" הן בעלות גוף מגודל וניכר בהן הכושר להעלות בשר; תנובותיהן משביעות רצון, אבל אין הפרות האלה מצטיינות במבנה העטין. הגיל הממוצע של בנות אלה בהמלטתן הראשונה היה 28 חודש. אב זה, גם הוא מהגזע הישראלי-פריזי, הוא נולד בכפר-

מושב באר-טוביה תרם רבות בטיפוח הבקר בארץ. לפני 11 שנה, בהגיע עדר הבקר של המושב ל־1000 ראש, נתקיימה שם תערוכה ונערך בה גם התחרות בקרב הנוער. במרוצת השנים הצליח המושב להגדיל את עדרו פי שלוש וכיום הוא מונה למעלה מ־3000 ראש.

חלוקת הפרסים השנתית למגדלי-בקר מצטיינים התחילה, לפני 10 שנים, בבאר-טוביה וכבר אז זכה מושב זה בפרס עבור הפר "פורת 187". השתתף זכתה שוב באר-טוביה בפרס דומה עבור הפר "בר 928". משום כך הוחלט לקיים את טכס חלוקת הפרסים בבאר-טוביה ובהזדמנות זו גם לקיים תצוגת בקר בכפר.

בעריכת התצוגות נתקלות אגודות ההורעה בקשיים בשעה שבאים לבחור את המוצגים, אם כי האגודות פועלות באיזורים נרחבים למדי, בהם מוחזקות למעלה מ־25 אלף פרות. ויהיה זה מובן כמה קשה הדבר לערוך תערוכה מטעם אגודת הורעה קטנה בבאר-טוביה, המשרתת 8 יישובים ב־2 מביניהם מקיימים בעדריהם ביקורת התנובה. קרשי נוסף הוא — שיכנוע בעל העדר במשק מושבי ל"התקין" בהמותיו לתצוגה, לרחוץ אותן, לנקותן יפה ואף ל"פרכס" אותן קימעה.

רים בבאר-טוביה להסתפק בדרך כלל ביחידת עדר בת 10 פרות וכ־10 ראשים בני בקר משני המינים. אם תוקדש תשומת לב רבה לניצול תכליתי של שטח המספוא, אפשר יהיה לצמצם בשיעורים ניכרים את קניית המספוא המרוכז מהחוץ ובאותו זמן לקיים תנובה ממוצעת של לא פחות מ־5000 ק"ג חלב לפרה. גם את עגלי המרבק אפשר יהיה להביא למשקל הרצוי והמאקסימאלי כשתצומצם בשיעור ניכר ההלעטה במרוכז ויגדל חלקו של מספוא המשק בתפריטם. מימשק כזה של הענף, מובטחני שיהיה איתן ויציב יותר וממילא גם ריווחיותו לא תהיה כה רגישה לזעזועים, שתוקפים את הענף לעתים כה חכופות בארצנו.

רחובות, ינואר 1964 י. עצמון